Konstitutionsutskottets betänkande

1977/78:39

med anledning av motioner om åtgärder mot barnpornografi m. m.

Motionerna

I motionen 1977/78:986 av Per Gahrton (fp) hemställs att riksdagen hos regeringen begär omedelbara åtgärder mot barnpornografi i enlighet med vad som anförs i motionen.

I motionen 1977/78:987 av Åke Gillström m. fl. (s) hemställs att riksdagen hos regeringen begär en skyndsam skärpning av lagstiftningen gällande pornografi innebärande förbud mot fotografering av barn, djur och våldshandlingar i pornografiskt syfte.

I båda motionerna framhålls vikten av att snabba åtgärder vidtas mot barnpornografin och pekas på ett fall från början av 1978, då en man greps som misstänkt för våldtäkt mot två småflickor och vid förhör uppgav att han studerat pornografiska tidskrifter, i vilka bl. a. förekommit bilder av barn. I motionen 986 anges som en möjlig åtgärd i avvaktan på erforderliga ändringar i tryckfrihetsförordningen, att regeringen tar initiativ till en frivillig överenskommelse med grossisterna inom branschen i fråga. I motionen 987 föreslås att riksdagen hos regeringen begär en skärpning av pornografilagstiftningen så att det blir förbjudet att fotografera barn, djur och våldshandlingar i pornografiskt syfte.

Gällande rätt

Enligt 6 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen föreligger viss inskränkning i tryckfriheten beträffande pornografiska framställningar. Sålunda omfattar det tryckfrihetsrättsliga skyddet inte det fall att någon förevisar pornografisk bild på eller vid allmän plats genom skyltning eller annat liknande förfarande på sätt som är ägnat att väcka allmän anstöt. Samma gäller för den som utan föregående beställning med posten sänder eller på annat sätt tillställer någon sådan bild. Vidare omfattas inte heller det fall då någon bland barn och ungdom sprider tryckt skrift, som genom sitt innehåll kan verka förråande eller eljest medföra allvarlig fara för de ungas sedliga fostran av skyddet.

Nu angivna förfaranden är straffbelagda enligt 16 kap. 11 och 12 §§ brottsbalken.

Utöver dessa bestämmelser finns inga särskilda tryckfrihetsrättsliga begränsningar i vad gäller pornografiska framställningar.

Beträffande offentlig förevisning av biograffilm gäller särskilda regler. Enligt dessa skall film före visning godkännas av statens biografbyrå, som

skall vägra godkännande av film eller del av film, vars förevisande på grund av de händelser som skildras och det sammanhang vari de förekommer kan verka förråande eller skadligt upphetsande eller förleda till brott. Därutöver gäller särskilda regler för barns tillträde till biografföreställningar.

Beträffande radio och television bygger radioansvarighetslagen (1966:756) på principen om yttrandefrihet. Missbruk av yttrandefriheten föranleder ansvar endast när gärningen är att anse som yttrandefrihetsbrott. Hit hänförs samma brott som är att beteckna som tryckfrihetsbrott. Någon inskränkning i yttrandefriheten i vad avser framställning av pornografiskt innehåll finns således inte. I de propositioner om radio och TV och om försöksverksamhet med närradio som nu är föremål för riksdagsbehandling (1977/78:91 och 1977/78:144) tas inte frågor om sådan framställning upp. Det förslag till ändring i radiolagen (1966:755) som läggs fram i propositionen 1977/78:91 innehåller i 6 § andra stycket en bestämmelse av innebörd att programföretag i programverksamheten skall hävda det demokratiska statsskickets grundidéer och principen om alla människors lika värde och den enskilda människans frihet och värdighet. Denna regel har i propositionen ansetts kunna ligga till grund för bedömning bl. a. av våldsskildringar och könsrollsfrågor i programmen.

Frågan om utvidgning av det straffbara området i vad gäller pornografi tas upp i direktiven till den år 1977 tillsatta yttrandefrihetsutredningen (Ju 1977:71). Justitieministern anför i sammanhanget följande:

På en punkt bör kommittén emellertid mera ingående behandla frågan om det straffbelagda områdets omfattning. Som jag redan har nämnt kan det visa sig lämpligt att något vidga detta om filmcensuren för vuxna avskaffas. En utgångspunkt skulle här kunna vara det förslag till en yttersta gräns för pornografi och våldsframställningar som föreslogs av kommittén för lagstiftningen om yttrande- och tryckfrihet. Den utveckling som har skett på pornografiområdet med bl. a. bilder av barn i sexuella situationer visar att en viss försiktig utvidgning av det straffbara området kan vara motiverad, också vad gäller framställningar i andra medier än film, t. ex. tryckta skrifter och videogram.

Enligt vad som inhämtats från yttrandefrihetsutredningens sekreterare arbetar utredningen med sikte på att hösten 1978 lägga fram ett delbetänkande rörande en utvidgning av det straffbara området beträffande pornografiska alster. Denna uppläggning av utredningens arbete har i första hand föranletts av strävandena att stävja barnpornografin.

Enligt vad justitieministern anförde i en frågedebatt i riksdagen den 11 april 1978 är det, om utredningens tidsplan följs, hans avsikt att förelägga riksdagen proposition i ämnet före 1979 års val.

I motionen 986 tas upp som en möjlighet att komma till rätta med problemet med barns utnyttjande i pornografiskt syfte att regeringen tar initiativ till en frivillig överenskommelse med grossisterna i branschen.

Enligt 1 kap. 2 § TF får någon tryckning föregående granskning av skrift

eller något förbud mot tryckning av skrift inte förekomma. Det är heller inte tillåtet för myndighet eller annat allmänt organ att på grund av skrifts innehåll genom åtgärd, som inte äger stöd i TF, hindra tryckning eller utgivning av skrifter eller spridning av dem bland allmänheten. Stadgandet har inte ansetts utgöra något hinder mot att genomföra frivillig återhållsamhet eller upplysning och konsultation med pressen, vilket förekom under andra världskriget. Däremot är givetvis alla former av sanktioner eller repressalier från myndigheternas sida utan stöd av TF förbjudna (Malmgren m. fl. kommentar till Sveriges grundlagar 1971 års upplaga s. 216).

Beträffande den i motionen 987 upptagna frågan om förbud mot fotografering av bl. a. barn i pornografiskt syfte kan erinras om de straffstadganden i brottsbalken som behandlar sedlighetsbrotten. Enligt 6 kap. 6 § denna balk är det således straffbart att beröra barn under 15 år på sedlighetssårande sätt. Vidare kan barnavårdslagens regler om ingripande av barnavårdsnämnd bli tillämpliga, om det visas att barn utnyttjas för pornografisk fotografering.

Utskottet har i ärendet inhämtat yttrande från socialutskottet *(bilaga)*.

Utskottet

Motionerna syftar till att stävja den ökade produktionen av vissa pornografiska framställningar med bl. a. barn inblandade.

Utskottet anser liksom motionärerna det i hög grad angeläget med åtgärder från samhällets sida mot den ökande förekomsten av barn i pornografiska sammanhang. Yttrandefrihetsutredningen har enligt direktiven att behandla bl. a. frågan om straff för pornografi och våldsframställningar. Utredningen har börjat studera frågan med sikte på att ta ställning i så god tid att förslag skulle kunna läggas fram redan innevarande år. I så fall skulle erforderliga lagändringsförslag kunna föreläggas riksdagen före 1979 års val.

Lagstiftningsarbetet är således inriktat på att så snabbt som möjligt lösa hithörande frågor. Enligt utskottets uppfattning får syftet med motionerna därigenom anses tillgodosett. Utskottet vill också – liksom socialutskottet – peka på de sanktioner som finns i brottsbalken för fall då barn är föremål för sexuella handlingar från vuxnas sida.

Utskottet hemställer

att riksdagen

1. förklarar motionen 1977/78:986 besvarad med vad utskottet anfört,
2. förklarar motionen 1977/78:987 besvarad med vad utskottet anfört.

Stockholm den 20 april 1978

På konstitutionsutskottets vägnar
HILDING JOHANSSON

Närvarande: Hilding Johansson (s), Holger Mossberg (s), Bertil Fiskesjö (c), Torkel Lindahl (fp), Olle Svensson (s), Sven-Erik Nordin (c), Ove Karlsson (s), Lars Schött (m), Bengt Kindbom (c), Yngve Nyquist (s), Britta Hammarbacken (c), Björn Eliasson (c), Wivi-Anne Cederqvist (s), Kerstin Nilsson (s) och Per Unckel (m).

Socialutskottets yttrande

Bilaga

1977/78:2 y

över motioner om åtgärder mot barnpornografi m. m.

Till konstitutionsutskottet

Genom beslut den 7 februari 1978 har konstitutionsutskottet berett socialutskottet tillfälle att yttra sig över motionen 1977/78:986 av Per Gahrton (fp) om åtgärder mot barnpornografi och motionen 1977/78:987 av Åke Gillström m. fl. (s) om skärpta bestämmelser rörande barnpornografi m. m.

Utskottet

Båda motionerna har väckts mot bakgrund av att i början på året en man anhållits som misstänkt för att ha våldtagit två minderåriga flickor i en förort till Stockholm och att mannen enligt uppgift vid förhör uppgivit att gärningarna skett sedan han studerat pornografiska tidskrifter i vilka bl. a. bilder av barn förekommit. Motionärerna menar att det är nödvändigt att snabba åtgärder vidtas mot barnpornografi. I motionen 1977/78:986 anges som en möjlig åtgärd i detta syfte att regeringen – i avvaktan på att förbud införs mot alster som avbildar barn och vuxna i sexuella situationer – tar initiativ till en frivillig överenskommelse med grossisterna i branschen i fråga. Yrkandet i den andra motionen, 1977/78:987, innehåller att riksdagen hos regeringen skall begära en skyndsam skärpning av lagstiftningen gällande pornografi innebärande förbud mot fotografering av barn, djur och våldshandlingar i pornografiskt syfte.

I likhet med motionärerna anser utskottet att det finns starka skäl för åtgärder mot barnpornografiska alster, en företeelse som synes förekomma i ökad omfattning. Då det gäller frågan om åtgärder med anledning av motionerna vill utskottet erinra om att utvecklingen på pornografiområdet, med bl. a. bilder av barn i sexuella situationer, särskilt omnämns i direktiven för yttrandefrihetsutredningen (Ju 1977:10). Ett riksdagens initiativ i frågan om lagstiftning som innebär grundlagsändring erfordras således inte.

Det ankommer inte på socialutskottet att yttra sig i frågan om en sådan överenskommelse som anges i motionen 1977/78:986 skulle stå i överensstämmelse med innehållet i 1 kap. 2 § tryckfrihetsförordningen eller andra bestämmelser i denna grundlag och inte heller i andra tryckfrihetsrättsliga frågor som aktualiseras av motionerna.

Såvitt avser det i motionen 1977/78:987 upptagna spörsmålet om förbud mot fotografering av bl. a. barn i pornografiskt syfte finns anledning framhålla följande. Det finns skäl anta att de fotografier som används som illustrationsmaterial i pornografiska alster ofta har tagits utomlands. För

sådana fall skulle ett fotograferingsförbud inte få någon betydelse. För att inom landet hindra eller i vart fall begränsa framställningen av bilder av barn i sexuella situationer bör enligt utskottets mening i första hand de bestämmelser som finns i brottsbalken om sedlighetsbrott och som är föremål för översyn av 1977 års sexualbrottskommitté (Ju 1977:03) tillämpas. I brottsbalken har bl. a. otuktigt beteende straffbelagts (6 kap. 6 §). Denna brottsrubricering omfattar bl. a. handlingar som består i att någon berör barn under femton år på sedlighetssårande sätt. Även de bestämmelser som finns i barnavårdslagen om ingripande av barnavårdsnämnd kan tillämpas om det kan styrkas att barn utnyttjas för pornografisk fotografering.

Stockholm den 30 mars 1978

På socialutskottets vägnar
GÖRAN KARLSSON

Närvarande: Göran Karlsson (s), Gabriel Romanus (fp), Erik Larsson (c), Evert Svensson (s), Karin Andersson (c)*, Anna-Greta Skantz (s), John Johnsson (s), Bengt Bengtsson (c), Karl Leuchovius (m), Britt Wigenfeldt (c), Sven-Gösta Signell (s)*, Kersti Swartz (fp), Lena Öhrsvik (s), Iris Mårtensson (s) och Blenda Littmarck (m)*.

* Ej närvarande vid betänkandets justering.